

ՀՏԴ 91(338.48)

Աշխարհագրություն

Արամայիս ԱՎԱԳՅԱՆ

Աշխ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր, ԵՊՀ

Լիանա ՄԻՆԱՍՅԱՆ

Արարատի մարզի Այգեգարդ գյուղի

հիմնական դպրոցի ֆիզիկայի ուսուցչուհի

Էլ. հասցե՝ aavagyan@ysu.am

ԷԿՈՏՈՒՐԻԶՄԸ ՈՐՊԵՍ ԱՆՁԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՆ

Հասարակական կյանքի զարգացման արդի բարդություն կրթական համակարգի նպատակն է հումանիստական արժեքներով օժտված, հասարակությանը պիտանի անձի պատրաստումը: Այդ գործում իր կարևոր դերը կարող է կատարել բնական էկոտուրիզմը, որը ի վիճակի է բնական միջավայրի, բնականի, հավերժականի հենքի վրա մարդուն ուղղորդել դեպի ճշմարիտը, հումանիստականը, օգնել ձևավորելու հումանիստական արժեքներով օժտված անձ, արժանապատիվ քաղաքացի՝ նվիրված իր հողին, ջրին, հայրենիքին:

Բանալի բառեր՝ էկոտուրիզմ, հումանիստական արժեքներ, շրջակա միջավայր, կայուն զարգացում, կրթություն, դաստիարակություն, բնություն, հասարակություն, հումանիզմ:

А. Авагян, Л. Минасян ЭКОТУРИЗМ КАК ФАКТОР СТАНОВЛЕНИЯ ЛИЧНОСТИ

В современной действительности общественногo развития целью образования является воспитание и становления личности с гуманистическими ценностями.

В осуществлении этого процесса важную роль может играть экотуризм, который на основе естественной среды и вечных ценностей может направить человека к истинному. Может помочь в становлении личности, наделенной гуманистическими ценностями, достойного гражданина своей Родины.

Ключевые слова экотуризм, гуманитарные ценности, окружающая среда, устойчивое развитие, образование, природа, общество, гуманизм

A. Avagyan, L. Minasyan ECOTOURISM AS A FACTOR OF PERSONALITY DEVELOPMENT

In the modern reality of social development, the purpose of education is the education and formation of a person with humanistic values.

In the implementation of this process, ecotourism can play an important role, which, based on the natural environment and eternal values, can

direct a person to the true. It can help in the formation of a person endowed with humanistic values, a worthy citizen of his motherland.

Key words: ecotourism, humanitarian values, environment, sustainable development, education, nature, society, humanism.

Աշխատանքի արդիականությունը: Հասարակական կանքի զարգացման արդի բարդություն կրթական համակարգի նպատակն է հումանիստական արժեքներով օժտված հասարակությանը պիտանի անձի պատրաստումը:

Կրթական այս ծրագրի բարդ հանգուցալուծման գործում կարևոր դեր կարող է կատարել էկոտուրիզմը, որը ի վիճակի է շրջակա բնական միջավայրի ծանոթության միջոցով մեկ ընդհանրության բերել բնության մասին գրականության, արվեստի, բնագիտության տարբեր առարկաներից ստացած գիտելիքները: Ընդ որում՝ այդ ընդհանրության վերջնականապես կնքվի է կայուն հայեցակարգ ստեղծել բանականի ու բնականի միջև:

Հանգուցալուծման ուղիները: Խնդրի լուծման ճանապարհը աշակերտին դեպի բնություն տանելն է, բնական երևույթների հետ ծանոթացնելը, բնական երևույթների ծագման, էության, գործունեության վերաբերյալ անհրաժեշտ գիտելիքներ տալը, իր գեներին մոտեցնելը:

Մարդը շրջակա միջավայրի ընկալումը սկսում է «գենի կանչով», գենը հողի, ջրի կանչն է, հողում և ջրում նախնիների սրբացված մասունքներն են: Ինչպես Ռ. Հարությունյանն և Ե. Քոչարյանն են նշում. «Անհատի մոտ արյան կանչն է», «ժառանգական հիշողությունը», «պատմական էվոլյուցիոն հիշողությունը» [1]:

Հիշողություն, որը մարդուն տանում է դեպի բնություն, դեպի մայր հողը, հայրենականը, ինչպես Հ. Հովհաննիսյանն է գրում. «Քո հողմերն են իմ մեջ ահագնում անդուլ, երբ կարիք եմ գգում գերբնական թափի: Քո լեռներն են ինձ միշտ ապրելու տենչ տալիս» [2]:

Գենը, հինը և իրականը, բնականը և բանականը ձուլվում ընդհանրանում են Հ. Թումանյանի հայոց լեռներում բանաստեղծության մեջ:

Տանում ենք հրնուց մեր գանձերն անգին,

Մեր գանձերը ծով,

Ինչ որ դարերով

Երկնել է, ծընել մեր խորունկ հոգին

Հայոց լեռներում... [3]

Հայրենականը կանչում և ներշնչում է:

Երկի՛ր, արեգակի ու անհունի առաջ

Դու ծնկածալ աղոթք, վեր խոյացող դու ծես: [4]

Բնությունը մարդու էության մեջ է: Ինչպես Ա. Իսահակյանն է ներշնչում.

Տիեզերքի պերճ հյուսվածքն եմ,

Իմ մեջ երկինքն է երգում.[5]

Միայն բնության խորը ներշնչանքն է Ա. Պուշկինին տվել գրելու.

Արձակ դաշտում ալեծածան,
 Զյունն է տալիս արծաթին
 Լուսնկա է, ճամփով այդ լույս
 Սլանում է եռաձին [6]:

Բնության և բնականի իմացությունը տեսնելու, զգալու, ներշնչվելու հզոր միջոց են: Այդ ներշնչանքով են երկնել Հ. Այվազովսկին և Մ. Սարյանը: Հ. Այվազովսկու մոտ ծովի տարերքն է, մեկ խաղաղ ու անդորր լուսնկա գիշերն է ննջում ծովում, մեկ իններորդ ալիքն է երկիրն ու երկինքը խառնում: Բայց արվեստագետի նուրբ հոգին իններորդի դժոխքում մարդու համար ճանապարհ է բացում, այո, փրկության հույսը կա, հեռվում արեգակի դալուկ լույսն է կանչում:

Մ. Սարյանի նկարներում հայոց աշխարհի բոսոր գույներն են, միլիոնավոր տարիներ առաջ ժայթքած հրաբուխների ցոլքերը, շինականի արարած դաշտերի գույները: Այստեղ բնականը և բանականը, հեռավոր անցյալը և ներկան, երկնայինը և երկրայինը ձուլվում են միմյանց և տանում դեպի հավերժություն:

Հավերժության երաշխավոր են մշակութային արժեքները՝ վիշապաքարերը և խաչքարերը, տաճարները, վանքերը, եկեղեցիները, ամրոցները:

Բնականին ուղեկցելու, հաղորդակից դարձնելու միջոցը հավատքն է՝ տիեզերականին ու Աստծուն նվիրվածությունը: Ինչպես նշում է Լ. Ն. Տոլստոյը «Կրոնը կոչված է պատասխանելու այս հարցին, թե ինչ է կյանքի իմաստը» [7]: Կյանքի իմաստը շրջակա միջավայրի հետ ներդաշնակ ապրելն է: Իսկ ներդաշնակությունը հոգևոր հարստություն է, բնության ճիշտ ընկալումը: Ինչպես Վ. Ի. Վերնադսկին է նշում, «Հոգևոր գաղտնիքների մեջ խորանալով՝ կարելի է լսել երկնային լուսատուների ու երկրի շրջակա միջավայրի ներդաշնակությունը» [8]:

Բնության ներդաշնակությունը մարդուն՝ անհատին, հասցնում է բնականին, տիեզերականին, աստվածայինին: Նրա մեջ գերակայում են հոգևորը, հոգեբանականը, հումանիստականը: Հումանիստական արժեքներով էլ որոշվում է անձի վերաբերմունքը շրջակա միջավայրի նկատմամբ: Իսկ այդ որոշումը օրվա հրամայականն է, կայուն զարգացման նախապայմաններից մեկը: Մարդ-բնություն հարաբերություններում մարդը, հասարակությունը, լինելով սուբյեկտ, պետք է փոխի իր վերաբերմունքը օբյեկտի՝ բնության նկատմամբ՝ առավելապես հաշվի նստելով նրա օրենքների, օրինաչափությունների հետ, իր գործունեությունը ներդաշնակեցնելով դրանց հետ [9]:

Ինչպես նշում է Մ. Կարապետյանը, «Էկոլոգիական խնդիրների մարդածին հիմքը ցույց է տալիս, որ մենք շրջապատող աշխարհը փոխում ենք մեր ներքնաշխարհին համապատասխան ձևով, ուստի և բնության ձևափոխումը պետք է սկսել հոգու այլակերպումից» [10]: Դրան հասնելու միջոցը կրթվածության մակարդակի բարձրացումն է:

Մարդ - բնություն ներդաշնակության մթնոլորտում ձևավորվում է տիեզերական հարստությամբ, հումանիստական արժեքներով օժտված անձը: Անձ, որը իր գիտելիքների մակարդակով կառուցում է իր տունը, ապրելավայրը, որտեղ կան բոլոր պայմանները կայուն զարգացման համար:

Գիտելիքահենք մթնոլորտի ձևավորման ուղիներից մեկը միջառարկայական արտադասարանային ուսուցման կազմակերպումն է, դասարանում ստացած տեսական գիտելիքների ամրապնդումը, միջառարկայական կապերի ստեղծումն ու համալիրային ընդհանրացնող գաղափարի առաջացումը: Այստեղ արդեն աշակերտը հնարավորություն է ստանում տարբեր առարկաներից՝ աշխարհագրությունից, ֆիզիկայից, պատմությունից, գրականությունից, ստացած գիտելիքների հենքի վրա ձևավորելու իր մտածելակերպը՝ աշխարհայացքը, որն արդեն կայուն հիմքի, խորը գիտելիքների վրա, հենված վերաբերմունք է շրջակա բնական միջավայրի նկատմամբ, բերում նրա օպտիմալացման:

Իսկ մարդ-բնություն հարաբերությունների օպտիմալացումը, բնական միջավայրի որակի պահպանումը անհրաժեշտ պայման է ոչ միայն մարդկային կայուն զարգացման, այլև համընդհանուր աղետի կանխման, մարդկային հարատևման համար [9-17]:

Եզրակացություններ:

- Մարդ-բնություն փոխհարաբերությունը դեպի կայուն մարդկային զարգացման ուղիներից մեկն է:
- Մարդ-բնության փոխհարաբերության ներդաշնակությանը կարելի է հասնել դպրոցական կրթական համալիրային ծրագրերի ստեղծման միջոցով:
- Համալիրային ծրագրերի իրագործման միջոցով զարգացնել միջառարկայական կապերը, ուսուցումը ուղղորդել դեպի հումանիստական արժեքները:
- Օգնել ձևավորելու հումանիստական արժեքներով օժտված անձ արժանապատիվ քաղաքացուն, իր հողին ու ջրին, հայրենիքին, պետությանը, ժողովրդի իդեալներին նվիրված մարդուն: Մարդ, որի ընդհանրացված մտածելակերպում ներդաշնակ կերպով անցում է կատարվում տիեզերականից դեպի բանականը:

Գրականություն

1. Հարությունյան Ռ., Քոչարյան Ն., Հայ ժողովրդի մարդաբանություն և էկոլոգիական գենետիկան, Երևան, 1996, էջ 8:
2. Հովհաննիսյան Հ., Հայրական երգ, Երևան, 1972, էջ 19:
3. Թումանյան Հ., Երկերի ժողովածու, հատոր III, Երևան, 1969, էջ 172:
4. Դավթյան Վ., Լույսն իբրև հաց (հատընտիր),

- բանաստեղծություններ և պոեմներ, Երևան, 1980, էջ 12:
5. Իսահակյան Ա., Երկեր, Երևան, 1987, էջ 20:
 6. Պուշկին Ա., Ընտիր երկեր, Երևան, 1985, էջ 194:
 7. Толстой Л. Н., Полное собрание, М., 1950, с. 427.
 8. Вернадский В. И., Избранные труды по истории науки, М., 1981, с. 51-52.
 9. Մարդկային զարգացման հիմնախնդիրներ, Երևան, 2001, էջ 17:
 10. Կարապետյան Մ., Բնությունը և էթիկան, Երևան, 2010, էջ 93:

Հոդվածը տպագրության է նրաշխարհում խմբագրական կոլեգիայի անդամ, աշխ.գ.դ. Ա.Ռ. Ավագյանը: